

5. În cadrul literaturii publicistice legate de primul interregnum, un loc deosebit îl ocupă figura Barbarei Gizanka, soția nelegitimă a regelui Sigismund August. Multe dintre manifestările literare ale vremii o descriu ca pe o femeie frumoasă, energică și calculată. În culegerea Czubek este publicat un poem intitulat *Barbara Gizanka* (existent de altfel, și în manuscrisul discutat), în subsolul căruia autorul culegerii plasează un text de proză. Regăsim acest text în ms. B.A.R.P.R. nr. 638, însă mult mai mare și divizat în două părți distincte, intitulate: *O Gizancze nierzadny* (Despre Gizanka curtezană), f. 144—148 și *O teyze Malzenstwie skripti widane. Chwalicz to malzenstwo drugim ganicz* (Scrisoare despre aceeași căsătorie. Lăudând această căsnicie dezaprobi pe alții) f. 151 v—152.

După cum putem deduce din notele bibliografice de la Czubek, în ms. Branicki nr. 50, acest text este de asemenea împărțit în două (f. 173 și 177), însă informațiile date sînt prea sumare pentru a putea stabili vreo legătură între textul nostru și cel din ms. Branicki. Deoarece însă în culegerea Czubek apare un text atît de redus, considerăm că în nici unul din manuscrisele studiate de editor nu a existat această variantă amplă pe care o avem în manuscrisul românesc.

În manuscrisul nostru se observă clar că între relatările despre Gizanka a fost intercalat un text de orientare politică, savant, cu numeroase glose latine, făcînd dovada unei profunde cunoașteri a vieții politice a secolului al XVI-lea. Partea inclusă, inedită, se deosebește net (ca stil, mod de exprimare, problematică) de cea publicată și îndrăznim chiar să afirmăm că se observă o asemănare vădită de stil și concepții cu *Oznaymienie Smierczy kroliowsky y zdanye o obyeryanyu krolya*, discutată de noi la pct. 2 p. 293 și urm. Cele două texte par a fi scrise de același autor anonim.

După moartea regelui Sigismund, datorită faptului că «bela niepodley vrody miala tesz niemale skarby» (era frumoasă și avea avuții mari), f. 151 v, Barbara Gizanka a avut mulți pretendenți la mîna ei. Averei ei nu era moștenită, căci era de origine modestă, ci adunată «o parte din mărinimia Domnului răposat, dată încă în timpul vieții, o parte din cadourile respectabile primite atît de la nobili, cît și de la popor. Iar o altă parte din testamentul legal al regelui» (f. 151—152).

Printre cei care doreau să se căsătorească cu această curtezană bogată și frumoasă erau mulți nobili scăpătați, care trăiau la curtea regală. «Staralo sye ich niemalo z dworu krolyewskiego chudych paholkow chczac y wyczac za zone» (Încercau mulți flăcăi săraci de la curtea regală s-o ia de nevastă) f. 152. Dintre toți însă ea l-a preferat pe un cneaz sărăcit, «chudy kniaz z Wolinya», Woroniecki.

Dar căsătoria unui nobil, fie el și sărac, cu o curtezană de obîrșie obscură care avuse un copil cu regele Sigismund August, a trezit împotrivire în sînul nobilimii polone. În legătură cu aceasta, în ms. B.A.R.P.R. nr. 638 sînt redată două scrisori: una a lui Woroniecki către cineva pe care-l numește «frate», sub titlul *Woroniecki niewinyen* (Woroniecki e nevinovat), f. 152—156 v, și scrisoarea de răspuns a primului adresant, intitulată în manuscris *Woroniecki Winien* (Woroniecki e vinovat), f. 157—162 v.

În scrisoarea sa, Woroniecki arată că nu vede un impediment în faptul că Barbara a locuit o vreme împreună cu regele, căci: «zone wolno my poiacz teka iaka my sye podoba y niepowinenem w tym niezgieo zdanya sluhacz» (am voie să iau de nevastă pe aceea care-mi place și nu trebuie să ascult părerea nimănu), f. 152.

Apărîndu-se împotriva acuzațiilor că se căsătorește cu o burgheză își ridică drept scut legile republicii nobiliare polone, care permit acest lucru, și, făcînd apel la oamenii cu vederi largi, spune: «...Nici un om cu mintea-ntreagă nu mă poate acuza» («zadem czalego rozumu mnye wynicz nyebedzye», f. 152 v).

Dorînd chiar să o ridice pe Barbara în ochii interlocutorului său, arată ca pe un merit deosebit faptul că aceasta l-a iubit pe rege sincer și dezinteresat și nu i-a stors niciodată promisiunea de a o lua de soție, supunîndu-se în mod conștient opoziției societății. Apelînd la istorie și literatură, dă numeroase exemple în care femei inteligente și frumoase au oferit dragostea lor dezinteresată capetelor încoronate. De aceea consideră, că, prin căsătoria sa, nu a încălcat nici legile scrise ale societății și nici cele nescrise: «Niewystapielem tedy ozonienym swym ani przeczywko wczzywoșczy ani przeczywko prawu alyem to z baczeniem y porada dobrego rozumu wczyniol» (Deci prin căsătoria mea nu am încălcat nici bunăcuviința, nici legea, ci am făcut-o cu chibzuință și după îndemnul înțelepciunii), f. 156 v.

În scrisoarea de răspuns a celui a pe care Woroniecki îl numește «Bracie mily» (Dragă frate) sînt analizate punct cu punct afirmațiile lui Woroniecki. În legătură cu originea burgheză a soției, autorul scrisorii arată că legal este nevinovat: «ai luat o burgheză de nevastă, ești nevinovat, căci legea îți permite acest lucru» (f. 157—157 v), însă consideră că nu este de demnitatea unui nobil să intre într-o familie de negustori. Aceasta cu atît mai mult cu cît femeia cu care se căsătorește nu are un renume prea bun.